

*До спеціалізованої вченої ради К 26.889.02
у ВНЗ «Національна академія управління»*

03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15

В І Д Г У К

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента
Кісілюка Едуарда Миколайовича
на дисертацію Лопашука Дмитра Івановича
«Убивство, вчинене на замовлення: кримінально-правова
характеристика», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 –
кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право**

Вивчення поданих на рецензування дисертації та автореферату дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовний правовий аналіз теми дослідження, актуальної як в теоретичному, так і в прикладному плані, сформульована низка рекомендацій, пропозицій і висновків, що становлять наукову новизну і можуть слугувати підставою для обговорення.

Актуальність теми. Євроінтеграційний політичний вектор України визначає подальшу гуманізацію та забезпечення дотримання високих європейських стандартів при застосуванні кримінально-правових норм взагалі і в сфері відповідальності за умисні вбивства, зокрема.

Вбивство на замовлення є одним з найбільш небезпечних різновидів умисних вбивств. Ще донедавна такі вбивства були неординарною, надзвичайною подією, а нині вони переросли в масове і в певному розумінні звичне явище. Правоохоронні органи констатують, що все більше вбивств вчинюються з корисливих мотивів, у громадських місцях і способами, небезпечними для життя багатьох осіб (із застосуванням вогнепальної зброї, вибухових речовин), під час бандитських нападів, у складі організованих груп.

Однак зміни відбуваються не тільки в динаміці вбивств на замовлення, а й в характері цих злочинів. Якщо раніше вбивць наймали для знищення тих чи інших осіб з мотивів помсти, ревнощів, одержання матеріальних благ, які виникали переважно на побутовому рівні, то сьогодні мають місце замовлення з таких же та інших спонукань, але вже більше пов'язаних з кримінальною, підприємницькою, політичною, іншою громадською діяльністю потерпілих.

Дисертаційна робота Лопачука Д. І. спрямована на вирішення питань, які стосуються формування науково-обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за вбивство, вчинене на замовлення (п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України) та норм, які системно пов'язані з цим кримінальним правопорушенням, а також підвищення ефективності регулятивної функції кримінального права у цій сфері.

Вивчення особливостей застосування досліджуваної кримінально-правової норми надасть можливість узагальнити результати кримінально-правової характеристики злочину, з'ясувати витоки та історію злочину, скорегувати визначення вбивства, вчиненого на замовлення, передбаченого п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України, та відмежувати даний вид вбивства від інших вбивств з ознаками замовного злочину.

Актуальність дослідження підтверджується тим, що тема дисертаційного дослідження ґрунтується на положеннях Загальнодержавної програми адаптації законодавств України до законодавства Європейського Союзу (прийнята Верховною Радою України 18.03.2004 р. № 161629-IV), узгоджується з Концепцією реформування кримінальної юстиції України, затвердженою Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008, рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні», введеного в дію Указом Президента України від 16 червня 2015 року № 341/2015.

З огляду на вищезазначене, можемо стверджувати про актуальність обраної дисертантом теми дослідження та її науково-практичну значимість.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обсяг опрацьованих дисертантом матеріалів свідчить про відносно високий науковий та методичний рівень проведеного дослідження, його ґрунтовність та багатоаспектність, що у значній мірі сприяло змістовності висловлених у роботі наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій.

Методологічна основа, що використовувалась під час дослідження предмету дисертації, є традиційною для загальної теорії пізнання та доктрини кримінального права і сприяла досягненню поставленої мети та завдань.

Результати дисертаційного дослідження видаються достатньо обґрунтованими, з огляду на комплексний характер дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним з перших у сучасній Україні комплексним монографічним і системним дослідженням кримінально-правової характеристики злочину вбивство, вчинене на замовлення.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку положень та висновків. Положення, що висувуються на захист, вдало структуровані, є новими (оригінальними) або містять значну частку новизни.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки, пропозиції й рекомендації, сформульовані в дослідженні, можуть бути використані:

– у правотворчій – для при вдосконаленні положень законодавства про кримінальну відповідальність за вбивство, вчинене на замовлення, (лист Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України (від 13 березня 2018 року № 04-18/12-469);

– у правозастосовній – для правильної кваліфікації і відмежування злочину вбивство, вчинене на замовлення, від інших злочинів, які вчиняються на замовлення;

– у науково-дослідній роботі – як основа для подальших досліджень теоретичних та практичних проблем кримінальної відповідальності за вбивство,

вчинене на замовлення;

– в освітній – при викладанні нормативного курсу «Кримінальне право», підготовці підручників, навчальних та методичних посібників із зазначених дисциплін (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітню діяльність ВНЗ «Національна академія управління» від 21 листопада 2017 року).

Результати дослідження пройшли належну апробацію. Основні положення та висновки дослідження викладено дисертантом у підготовлених одноособово дев'яти публікаціях, сім з яких опубліковані в наукових фахових виданнях МОН України, зареєстрованих та проіндексованих у міжнародних наукометричних каталогах та базах даних, тезах п'яти доповідей на науково-практичних конференціях.

Емпіричну базу дослідження склали: дані офіційної статистики Державної судової адміністрації за період 2001-2018 рр.; результати опитування 200 працівників правоохоронних органів, суду та адвокатів; результати опитування 300 студентів юридичних вузів і факультетів кримінального права; результати вивчення матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень із зазначеної категорії проваджень (213 електронних копії обвинувальних вироків, ухвал і постанов за фактами вчинення вбивств на замовлення, що в цілому представляють усі регіони України); опублікованої слідчої, прокурорської та судової практики; статистичні звіти та огляди судової практики Верховного Суду України.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Структура дисертації визначена предметом та зумовлена метою і завданням дослідження, відповідає логіці наукового пошуку, і відповідним вимогам.

Дисертація складається складається з анотації, вступу, трьох розділів, які включають шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел, які містять 354 найменувань, на 33 сторінках, дев'яти додатків на 50 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 299 сторінок, основний зміст дисертації 195 сторінок.

Дисертаційний матеріал логічно побудовано і викладено відносно виділених автором розділів.

У вступі автором обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, його методологічну основу, наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, апробацію та публікації результатів дослідження, наведено дані щодо його структури і обсягу.

У Розділі I «Поняття, витоки, історія кримінальної відповідальності за вбивство, вчинене на замовлення, сучасний стан проблеми та соціально-правова обумовленість цієї заборони» дисертантом проведено історико-правовий аналіз злочину і, зокрема, на основі поглибленого аналізу історичних документів і нормативно-правових актів досліджено історичні витоки та причини появи цього злочину та еволюційний шлях формування заборони щодо нього, а також еволюційний шлях та історичні витоки цієї кримінально-правової норми на території сучасної України.

Автором вивчено сучасний стан кримінального законодавства в частині, яка ним досліджується. Виходячи із загального поняття злочину та досліджень об'єктивних і суб'єктивних ознак, дисертантом сформульовано власне визначення злочину вбивство, вчинене на замовлення. Крім того, на підставі аналізу точок зору, які мають місце в юридичній літературі, та результатів судової практики щодо небезпечності, доведено, що вбивство, вчинене на замовлення (п. 11 ч. 2 ст. 115 КК), становить найвищу ступінь суспільної небезпеки в порівнянні з іншими вбивствами.

Також дисертантом досліджувалися існуючі наукові погляди щодо підстав криміналізації суспільно небезпечних діянь та їх вплив на соціально-правову обумовленість кримінально-правової заборони діяння, передбаченого вказаною нормою. Він дійшов висновку, що підставами криміналізації вбивства на замовлення виступають кримінологічний чинник, порівняльно-правовий (нормативний) чинник, соціально-економічний (матеріальний) чинник,

політико-ідеологічний чинник, історичний чинник, міжнародно-правовий чинник.

У Розділі II «Кримінально-правове дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак злочину вбивство, вчинене на замовлення» автором визначено ключові риси кримінально-правової характеристики досліджуваного злочину: під безпосереднім об'єктом злочину убивство, вчинене на замовлення, потрібно розуміти суспільні відносини, спрямовані на забезпечення умов з охорони життя іншої конкретної людини як найвищої соціальної цінності та найвагомішого із особистих благ; під об'єктивною стороною злочину вбивство, вчинене на замовлення, потрібно розуміти сукупність ознак, які визначають зовнішню сторону цього злочину і характеризують суспільно-небезпечне діяння (дію або бездіяльність), його шкідливі наслідки та причинний зв'язок між діянням та наслідками, який обумовив настання останніх, а також місце, час, обстановку, спосіб, знаряддя та засоби вчинення злочину, та полягають у тому, що спеціально запрошений (найнятий) виконавець (кілер), позбавляє життя людини, у смерті якої він не зацікавлений, за участі (або без нього) посередника, за дорученням особи (замовника), яка пообіцяла сплатити чи сплатила за вбивство винагороду, або з метою недопущення вчинення певних дій не на її користь; під суб'єктом даного злочину необхідно розуміти фізичну осудну особу, яка досягла до моменту вчинення злочину 14-річного віку та в складі групи осіб умисно вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене кримінальним законом, і здатна нести за нього кримінальну відповідальність; суб'єктивна сторона злочину, передбаченого п. 11 ч. 2 ст. 115 КК, характеризується виною у формі прямого умислу (навіть якщо замовник допускав альтернативу щодо наслідків) і є його внутрішньою стороною як асоціального мотиваційного вчинку, та включає в себе всю психічну діяльність, яка супроводжується вчиненням злочину, під час якого інтелектуальні, вольові й емоційні процеси протікають у повній єдності і взаємозумовленості.

Крім того, аргументовано, що співучасть у цьому злочині полягає в умисних діях, спрямованих на досягнення кінцевого результату, а узгодженість

в діях співучасників вказує на попередню змову між ними, що є одним із суттєвих доказових факторів для визнання та віднесення на практиці конкретного вбивства до замовного.

У Розділі III «Відмежування злочину вбивство, вчинене на замовлення, та порівняльно-правова характеристика цього злочину за законодавством України і аналогічними злочинами за кримінальним законодавством деяких зарубіжних держав» дисертантом визначено, що всі злочини, передбачені ст.ст. 112, 348, 379, 400, 443, ч. 4 ст. 404 КК, якщо вони вчиняються на замовлення, розмежовуються між собою як за об'єктом, так і за суб'єктивною стороною (напрямком умислу), а спільною інтегративною ознакою їх є суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті іншої людини.

На основі проведеного компаративістського аналізу автор доходить висновку, що кримінальне законодавство більшості країн Європи не виокремлює кваліфікуючої ознаки вбивство на замовлення. Таку позицію європейського законотворця він пояснює діючою консервативною системою кримінального покарання. Натомість положення закону про кримінальну відповідальність Російської Федерації (п. «з» ч. 2 ст. 105 КК), Республіки Білорусь (п. 12 ч. 2 ст. 139 КК) та Болгарії (ч. 10 ст. 116 КК) кореспондуються з п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України.

У висновках дисертаційного дослідження наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у вивченні кримінально-правової характеристики злочину вбивство, вчинене на замовлення та обґрунтування пропозицій щодо удосконалення законодавства України у цій сфері.

Викладені у вступі та розділах основної частини дисертації положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, перспективними для наукового дослідження. Вірна методологія і методика наукового дослідження у повній мірі забезпечує вірогідність гіпотез, висновків, а також практичних рекомендацій, які сформульовані у роботі.

Автореферат дисертації відображає основні положення дисертації. За своїм змістом висновки і рекомендації, викладені в авторефераті, є ідентичними з основними положеннями, що висловлені в дисертації. Автореферат і дисертація Д. І. Лопашука оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду досліджень. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість дисертації, її наукову новизну та можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування, необхідно відзначити, що вона не позбавлена окремих зауважень, деякі положення мають спірний характер та потребують додаткової аргументації. Найбільш суттєвими з них є, на наш погляд, наступні:

1. Визначаючи у вступі актуальність теми наукового дослідження, автор дисертації, сумлінно слідуючи визнаним методичним рекомендаціям щодо виконання такого роду робіт, намагається стисло, але й водночас широко сформулювати та довести важливість обраної теми. Проте, його аргументи були б більш переконливими за умов відображення в цій частині рукопису дисертації та автореферату даних офіційної статистики, які б не тільки ілюстрували кількість кримінальних проваджень щодо вчинення вбивства на замовлення, але й вказували на проблемні питання застосування такої кримінально-правової норми в Україні (с. 22–23 дисертації, с. 1 автореферату).

2. У структурі дисертації відсутній підрозділ, який би розкривав теоретико-методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за вчинення вбивства на замовлення, що викликає певну дискусію. По-перше, у цьому підрозділі мали б бути розкриті положення, які стосуються методологічних засад дослідження, а не просто вказівки методів у вступі (с. 24–25 дисертації, с. 2–3 автореферату). По-друге, там же повинні були бути у повному обсязі розкриті теоретичні основи дослідження, які повинні базуватися не лише на методах дослідження, які застосував дисертант, а і на

наукових гіпотезах, понятійному апараті, принципах тощо, які містяться в дослідженнях інших науковців та на тих питаннях, які залишилися поза їх увагою саме стосовно досліджуваної автором теми.

3. Під час публічного захисту додаткової аргументації потребує теза автора про те, що «дії учасника вбивства, вчиненого на замовлення, на наше переконання, слід кваліфікувати, як вчинене за попередньою змовою і в тому разі, коли інші учасники злочину через неосудність, недосягнення віку, із якого настає кримінальна відповідальність за цей злочин, або з інших підстав, передбачених законом, не були притягнуті до кримінальної відповідальності» (с. 157 дисертації).

На нашу думку, така позиція дисертанта суперечить положенням ст. 26 КК України, яка визначає співучасть у злочині, як умисну спільну участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину.

4. У тексті дисертації та автореферату відсутні кількісні показники проведеного дослідження. Автор не підкріплює свою позицію та напрацьовані ним пропозиції щодо змін і доповнень до чинного КК України посиланнями ні на проведене анкетування працівників правоохоронних органів, прокуратури, суддів, адвокатів щодо протидії злочинам, передбачених п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України (с. 260-268 дисертації – додатки Б та Б-1), ні на опитування студентів юридичних факультетів та вищих учбових закладів щодо протидії злочинам, передбачених п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України (с. 269-276 дисертації – додатки В та В-1). Теж саме стосується відсутності актів впровадження у правозастосовну та науково-дослідну діяльність (с. 30 дисертації, с. 7 автореферату).

5. І наостанок, задекларована дисертантом тема дисертації «Убивство, вчинене на замовлення: кримінально-правова характеристика» вочевидь вимагала від нього не фрагментарного, а комплексного (системного) підходу при висвітленні відповідної проблематики, у тому числі дослідження проблем покарання за злочин, передбачений п. 11 ч. 2 ст. ст. 115 КК України. Нажаль, Д. І. Лопашук оминув цю проблеми – у дисертації немає жодної структурної

частини (окремого розділу чи підрозділу), що спеціально присвячена санкціям аналізованої кримінально-правової норми, від чого його праця багато втрачає.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що наведені критичні зауваження і рекомендації стосується складних дискусійних питань і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має науково-теоретичне і практичне значення і містить наукові положення, що являють нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання і сприяють удосконаленню кримінального законодавства.

Таким чином, потрібно дійти загального висновку, що дисертація Д. І. Лопашука за темою «Убивство, вчинене на замовлення: кримінально-правова характеристика» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального права та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення відповідних положень законодавства та практики його застосування. Робота відповідає вимогам пунктів 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (в редакції від 06.09.2016), а її автор Лопашук Дмитро Іванович заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право

Офіційний опонент:
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Е. М. Кісілюк

Підпис Кісілюка Е. М. засвідчую:

Проректор Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

С. С. Чернявський